

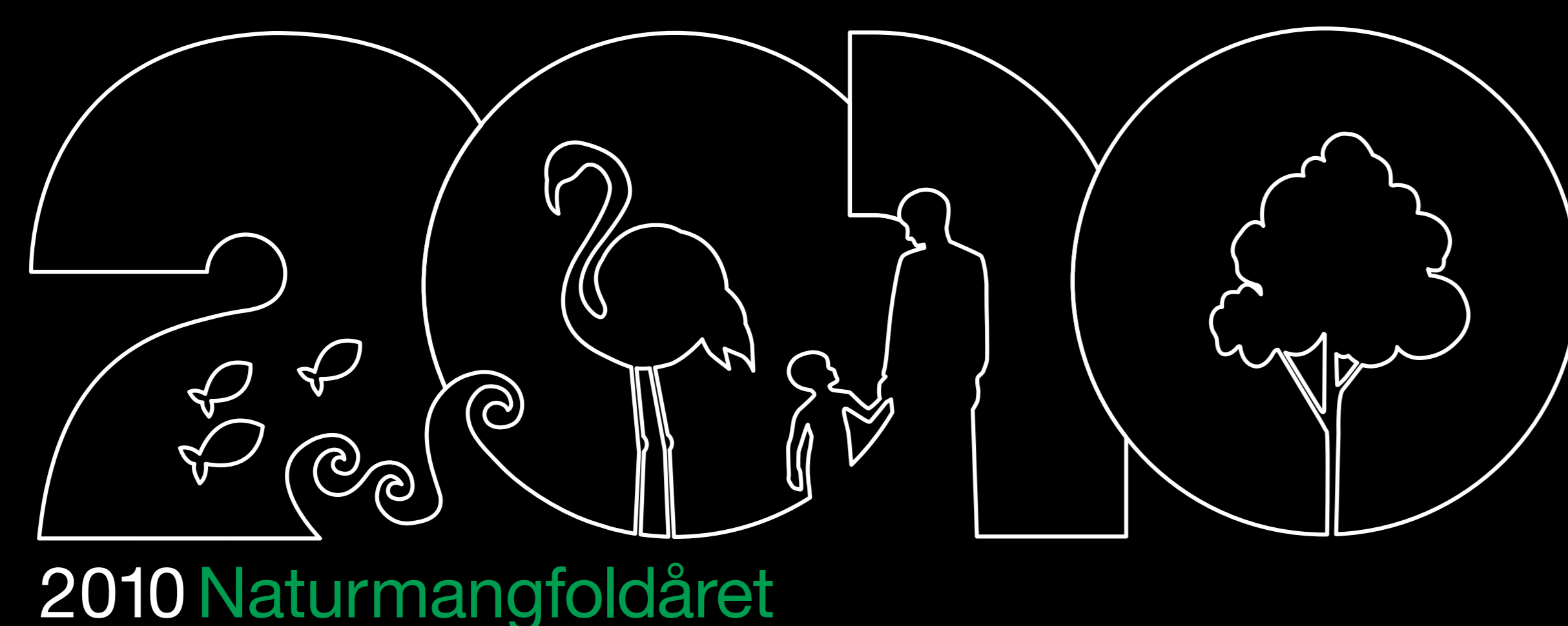

Svalbard. © Foto: Pål Hermansen

Naturmangfoldåret 2010

Naturmangfold er naturen i alle dens former, farger og miljøer. Mangfoldet varierer mellom artene, deres leveområder, gener og økosystemer. Til alle tider har arter dødd ut, men i dag skjer tapet av naturmangfold i et meget høyt tempo. Bare i Norge står nesten 2000 arter i fare for å dø ut. Dette skyldes i hovedsak menneskelig aktivitet. Våre handlinger påvirker naturen på godt og vondt. Vi må ta de riktige valgene for å ta bedre vare på naturen vår.

I Naturmangfoldåret skal innsatsen for å ta vare på naturen økes. En rekke trua arter og naturtyper i Norge skal få egne handlingsplaner. De første prioriterte arter og utvalgte naturtyper skal vedtas etter at naturmangfoldloven trådte i kraft i fjor. Til høsten skal FN fastsette nye internasjonale mål for å stanse tapet av naturmangfold.

2010 Naturmangfoldåret

Norske Naturfotografer (NN)

Norske Naturfotografer (NN) er en forening for helt eller delvis profesjonelle naturfotografer som er bosatt i Norge. Foreningen som ble stiftet i 1976 teller for tiden 55 medlemmer. Formålet med foreningen er å være et faglig og sosialt forum for naturfotografer.

Mange medlemmer er aktive skribenter og forfattere med stor produksjon. Det har de seneste årene kommet et stort antall bøker der foreningens medlemmer enten har levert bilder eller stått for hele utgivelser.

Utstillingen er utarbeidet av Norske Naturfotografer, med støtte fra Miljøvern-departementet og Direktoratet for naturforvaltning.

Grafisk design: Svein Grønvald / www.sveingronvald.com
Print: Reklamepartner New Store Europe AS

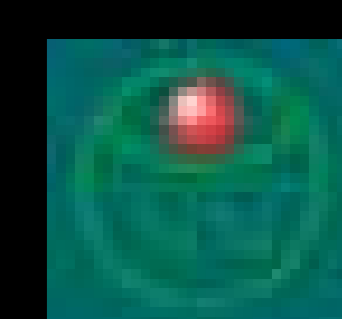
Arktis

Noen ørkener er varme, andre kalde. Mengden av nedbør ved jordas polområder er mange steder lik den som faller ned over ekvators ørkenbelter. Likevel er ferskvann ingen stor mangelvare i Arktis; permafrosten hindrer vannet i å sive ned i grunnen, og solvarmen gir ikke merkbar avdamping.

Selv om landet er karrig og fattig i Arktis, er havet fullt av næring som holder liv i hele næringskjeden. Isen er det livbærende element her. Alt fra det minste planteplankton på undersiden av isflakene til den hvitkledd kongen av Arktis, isbjørnen, er avhengige av is-dekket som kommer og går med årstidene. Når isen nå i stadig større grad smelter sommerstid, vil det kunne få store følger for alt liv i Arktis.

1	3
2	4

1 Hvalross, Svalbard. © Foto: Pål Hermansen
2 Polarrev, Svalbard. © Foto: Stian Holmen
3 Hvitkinngås, Svalbard. © Foto: Stian Holmen
4 Isbjørn, Svalbard. © Foto: Tom Schandy

Fjell

Norge er et fjelland: Fjell utgjør rundt 60 prosent av landområdet. Men fjelløkosystemet er sårbart, og en rekke arter i fjellet krever spesielle levekår for å overleve. Dette gjelder for eksempel villreinen, som har behov for store sammenhengende områder og trekkveier. I Norge har vi det eneste intakte fjelløkosystemet i Europa vest for Uralfjellene: Det er Skrymtheimen, som strekker seg fra Dovre vestover til Sunndalsfjella, Lesja og Nesset. Her finner vi fortsatt både villrein, jerv og fjellrev i samme område. Fjellreven er, sammen med ulven, Norges mest trua pattedyr. Fjellreven fikk sin egen handlingsplan i 2003 og er foreslått som prioritert art etter naturmangfoldloven.

			5
1			6
2	3	4	
- 1 Høstfjell. Hedmark. © Foto: Bård Løken
  - 2 Moskus i vinterlandskap. Oppland. © Foto: Roy Mangersnes
  - 3 Villrein. Sør-Trøndelag. © Foto: Erlend Haarberg
  - 4 Snøfokk. © Foto: Ivar Bjørdalsbakke
  - 5 Moskus rister av seg snøen. Sør-Trøndelag. © Foto: Erlend Haarberg
  - 6 Fjellrev. Buskerud. © Foto: Asgeir Helgestad

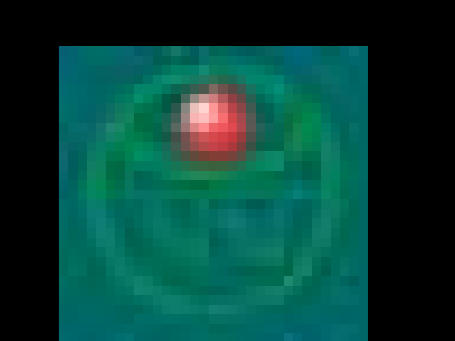
Barskog

Etter fjell er skog den vanligste naturtypen og dekker rundt 37 prosent av landarealet. Litt over halvparten er granskog. Gran er det vanligste treslaget med furu som en god nummer to. Fjellbjørkeskogen danner skoggrensene mot snaufjellet i store deler av landet og den arktiske skoggrensene i Finnmark.

Gammelskog er biologiske skattkammer. Her finnes et mylder av arter fordi gammelskogen har et mangfold av levesteder for et utall arter. Faktisk er halvparten av alle landlevende arter som er registrert i Norge, knyttet til skog. Om lag halvparten av de truede artene er dessuten skoglevende. Å sikre gammelskog er derfor et av de viktigste tiltakene vi kan gjøre for å ta vare på artsmangfoldet.

1	4	6
	5	
2	3	

- 1 Gammel granskog, Akershus. © Foto: Kai Jensen
- 2 Garveren, Aust-Agder. © Foto: Steinar Myhr
- 3 Tiur, Hedmark. © Foto: Svein Grønvold
- 4 Tretåspett, Akershus. © Foto: Pål Hermansen
- 5 Huldrestry, Buskerud. © Foto: Bjørn Rørslett
- 6 Huldreblom, Sør-Trendelag. © Foto: Dag Røttereng

Kystskog

Visste du at også Norge har regnskog? Kystgranskogen, eller boreal regnskog, finnes i fuktige miljøer i lavlandet langs kysten av Midt-Norge. Den fuktige og kjølige granskogen har et nettverk av rennende vann og tilsig. Som annen regnskog, er også kystgranskogen svært artsrik. Et stort antall lav- og mosearter vokser på skogbunnen, i døde trær og langsetter stammen på levende trær. Noen av disse finnes bare her. Kystgranskogen er den vestligste utløperen av taigaen der den grenser mot havet, noe som gir Norge et internasjonalt ansvar for å ivareta denne naturtypen.

Også kystsløvkog og kystfurskog inneholder et spesielt mangfold av arter. Kystfurskogen har innslag av kystbundne planter, moser og lav, særlig i rikere skog. Også stort innslag av einer og røsslyng er typisk.

1	3	5
2	4	

- 1 Kystgranskog, Nord-Trøndelag. © Foto: Svein Grønvold
- 2 Jerpe, Nord-Trøndelag © Foto: Stian Holmen
- 3 Kystfurskog, Østfold. © Foto: Svein Grønvold
- 4 Hønehaukparing, Hordaland. © Foto: Jan Rabben
- 5 Gullprikklav, Nord-Trøndelag. © Foto: Svein Grønvold

Kalkskog

Kalkskog er åpen skog på kalkrik grunn med stor variasjon i treslag. De viktigste trærne er furu, gran og vanlig bjørk. Skogtypen er ofte dominert av lågurter med mange sjeldne orkidéer og marklevende sopp. Mange kalkskoger er preget av tidligere beite. Eksempler på en sjelden og truet orkidé som lever i kalkfuruskog er rød skogfrue. Den fikk sin egen handlingsplan i 2006 og er foreslått som prioritert art etter naturmangfoldloven. Et annet eksempel på en orkidé som vi finner i kalkskog er marisko.

En type kalkskog, nemlig kalklindeskog, er foreslått som utvalgt naturtype etter naturmangfoldloven. Denne skogtypen er spesielt rik på truete sopparter, hvorav mange lever i symbiose med røttene på treslagene hassel og lind.

1	3	5
2	4	

1 Rødflangre. Buskerud. © Foto: Svein Grønbold
 2 Furu vintergrønn. Buskerud. © Foto: Ove Bergersen
 3 Rød skogfrue. Buskerud. © Foto: Ove Bergersen
 4 Liljekonvall. Buskerud. © Foto: Ove Bergersen
 5 Marisko. Buskerud. © Foto: Asgeir Helgestad

Løvskog

Løvskogene utgjør 45 prosent av skogarealet. De er viktige hekke- og skjulesteder for mange dyrearter. Gråor-heggeskog er et eksempel på en løvskogtype som inneholder et stort mangfold, ikke minst av fugler. En prosent av løvskog er edelløvskog, skog med stort innslag av varmekjære løvtrær. I Norge har vi følgende edelløvtrreslag: alm, hassel, ask, bøk, lind, lønn, sommereik og vintereik. Mange av dagens edelløvskoger er rester fra et tidligere varmere klima. Rike edelløvskoger kan inneholde mange truede arter.

En av de truede artene i løvskog, sinoberbillen, er foreslått som prioritert art etter naturmangfoldloven. Denne billen lever i veden på gammel osp. En annen truet art som lever på løvtrreslag er eremitten, en av våre største biller. Den lever av organisk materiale i hule stammer. Også eremitten er foreslått som prioritert art etter naturmangfoldloven.

1	4
2	3
5	6

- 1 Gråor-heggeskog, Akershus. © Foto: Ove Bergersen
- 2 Svartorsumpskog, Østfold. © Foto: Steinar Myhr
- 3 Dvergspett, Hordaland. © Foto: Jan Rabben
- 4 Gjerdesmett, Østfold. © Foto: Ketil Knudsen
- 5 Bøksanger, Oslo. © Foto: Ketil Knudsen
- 6 Tordivel, Akershus. © Foto: Ove Bergersen

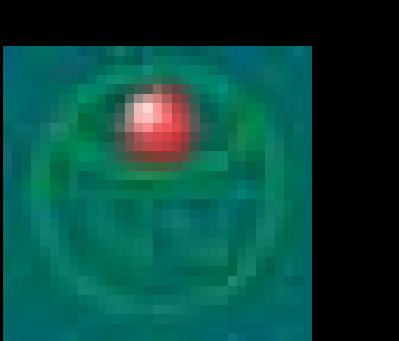
Kulturlandskap

Kulturlandskap er landskap påvirket av mennesket. Eksempler på artsrike naturtyper i kulturlandskapet er slåttemark, beitemark, artsrike veikanter, naturbeitemark og kystlynghei. Mange av plantartene som er knyttet til slike naturtyper vil forsvinne dersom menneskets bruk, for eksempel slått, brenning eller beite, opphører. Også en rekke dyrearter er knyttet til kulturlandskapet. Et eksempel på en truet art som hekker i jordbrukets kulturlandskap, er åkerriksa. Den er truet og fikk sin egen handlingsplan i 2008.

Hule eiker finnes ofte i det åpne kulturlandskapet og i løvskog. De er som et lite økosystem i seg selv, med trolig så mange som 1500 arter knyttet til seg. Hule eiker er derfor foreslått som en utvalgt naturtype etter naturmangfoldloven.

1	4
2	3

- 1 Hule eiker, Rogaland. © Foto: Roy Mangersnes
- 2 Åkerriksa, Rogaland. © Foto: Roy Mangersnes
- 3 Styva alm, Segn og Fjordane. © Foto: Ove Bergersen
- 4 Kattugle, Akershus. © Foto: Pål Hermansen

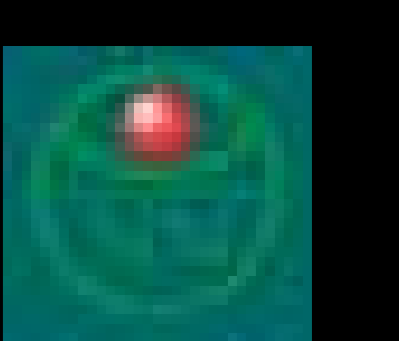
Slåttemark

Slåttemarker med fargesprakende blomsterenger og et summende insektsmylder er noe mange forbinder med skikkelig sommer. Men slåttemarker er ikke lenger et vanlig syn i Norge, og har i løpet av 1900-tallet gått tilbake med 90 prosent.

Slåttemarker eller enger er bondens verk gjennom generasjoner. Ved bruk av ljà ble enga slått seint på ettersommeren. Høyet ble bakketørket eller hengt på hesjer før det ble fjernet og lagret. Den eldgamle driftsformen skapte svært artsrike økosystemer som huset et mangfold av arter med planter og insekter. Slåttemarker som er holdt i god hevd, er helt borte i mange distrikter. Mange av artene knyttet til slåttemark er i dag truet. Slåttemark har derfor fått en egen handlingsplan som skal sikre naturtypen og dens arts mangfold. Slåttemark er også foreslått som utvalgt naturtype etter naturmangfoldloven.

1	5	7
	6	
2	3	4

- 1 Blomstereng, Telemark. © Foto: Ove Bergersen
- 2 Heroringvinge, Akershus. © Foto: Ove Bergersen
- 3 Skjeggklokke, Oppland. © Foto: Ketil Knudsen
- 4 Svartkulle, Sor-Trondelag. © Foto: Ove Bergersen
- 5 Setervoll, Møre og Romsdal. © Foto: Øystein Sølbye
- 6 Søstermariland, Telemark. © Foto: Bjørn Rørsløtt
- 7 Solblom på slåtteeeng, Rogaland. © Foto: Roy Mangersnes

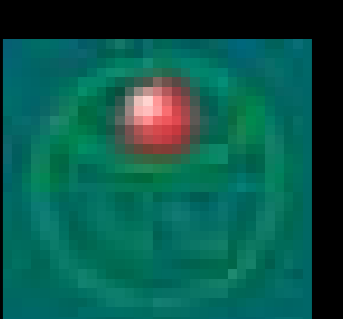
Småbiotoper

En biotop er et mer eller mindre ensartet område som utgjør et levested for samfunn av planter og dyr. Småbiotoper i jordbrukslandskapet er gjerne små artsrike «oaser» i et ellers ensartet landskap. Det kan for eksempel være åkerholmer, steinrøyser, steinmurer, kantsamfunn, skogholt med engpartier eller bergknauser. Småbiotopene er viktige som tilfluktssteder for en stor andel av artene i et intensivt drevet jordbrukslandskap. De erstatter ofte levesteder det tidligere var mer av, og fungerer bl.a. som overvintningssteder for insekter. De gir ly og føde og er leveområder for mange arter.

Den truede sommerfuglen klippeblåvinge finnes bare på to steder i landet. Den lever på planten smørbukk på svaberg ved kysten og er foreslått som prioritert art etter naturmangfoldloven.

1		7
2	5	
3		
4	6	

- 1 Dragehode, Akershus, © Foto: Ove Bergersen
- 2 Sanglerke, Rogaland, © Foto: Jan Rabben
- 3 Grønn sandjeger, Akershus, © Foto: Ove Bergersen
- 4 Slettsnok, Akershus, © Foto: Ove Bergersen
- 5 Steingjerde, Nordland, © Foto: Ove Bergersen
- 6 Klippeblåvinge, Østfold, © Foto: Ove Bergersen
- 7 Kammarimjelle, Vestfold, © Foto: Ove Bergersen

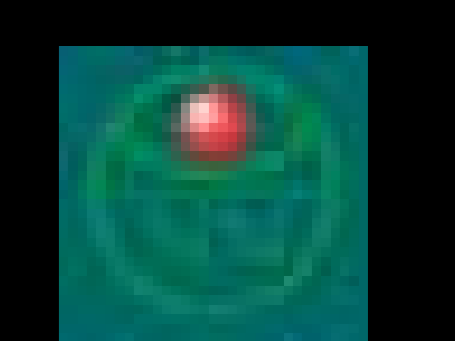

Myr

Norge har svært mye og variert myrnatur i europeisk sammenheng. Myr kjennetegnes av høy grunnvannstand. Nedbrytingen av dødt organisk materiale går så langsomt at det dannes torv. Myrene får tilført næring gjennom kontakt med grunnvann fra omgivelsene eller fra nedbør. Myr lagrer vann, som en svamp, og bidrar derfor til at bekker og elver i skog og mark ikke blir tørrlagte i perioder med lite nedbør.

Mange truede arter har myr som levested. De fleste av dem lever på rikmyr. Det er myrer som får tilført grunnvann fra næringsrike, gjerne kalkholdige bergarter. Eksempler er myrflangre, honningblom, knottblom og svartkurle. Honningblom er foreslått som prioritert art etter naturmangfoldloven. Myrene har også stor betydning for mange fugler og andre dyrearter.

1	5
2	3
	4
- 1 Myr i tåke, Troms. © Foto: Bård Løken
  - 2 Myrredderkopp, Sør-Trøndelag. © Foto: Ove Bergersen
  - 3 Traner, Sør-Trøndelag. © Foto: Steve Halsetrønning
  - 4 Myrdragflue, Akershus. © Foto: Ove Bergersen
  - 5 Orrfugl, Hedmark. © Foto: Torbjørn Martinsen

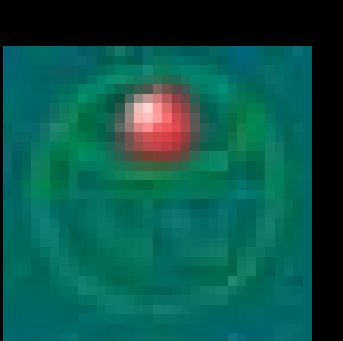
Innsjø og tjern

Innsjøer og tjern inneholder et yrende liv. Hvilke arter som finnes der, bestemmes i stor grad av vannkvaliteten. Eksempler på spesielt artsrike innsjøer er kalksjøer og rike kulturlandskapssjøer. Kalksjøene er små, kalkholdige og ofte næringsfattige. Mange kalkavhengige arter som for eksempel snegler og muslinger er helt avhengige av slike naturtyper. Kalksjøer er foreslått som utvalgt naturtype etter naturmangfoldloven. Rike kulturlandskapssjøer er innsjøer som er kalk- og naturlig næringsrike. Begge typer innsjøer har ofte et bredt belte av kantvegetasjon som øker artsmangfoldet. Blant annet hekker mange fugler her.

Også fisketomme innsjøer og tjern er viktige for mange arter, for eksempel en del sjeldne øyenstikkere og amfibier. I fisketomme små myrtjern er det arter som ikke overlever med fisk til stede.

1	4
2	
3	5

- 1 Horndykker, Nordland. © Foto: Pål Hermansen
- 2 Stor torvlibelle, Akershus. © Foto: Ove Bergesen
- 3 Gjess letter, Rogaland. © Foto: Roy Mangernesnes
- 4 Skogstjern med øyenstikker, Akershus. © Foto: Kai Jensen
- 5 Mykt havfrugras, Vest-Agder. © Foto: Bjørn Rørslett

Dammer

Dammer er små og grunne vannansamlinger, hovedsakelig i kulturlandskapet. De kan være naturlige eller oppdemte, dype eller grunne, og har rolige kantsoner. De næringsrike dammene er særlig artsrike. Antall dammer har gått sterkt tilbake, og mange av artene som lever der er truet. Dette gjelder for eksempel storsalamander. Den har fått en egen handlingsplan og er foreslått som prioritert art etter naturmangfoldloven. Den truede damfrosken, som bare finnes i noen få dammer i Aust-Agder, har også fått sin egen handlingsplan.

1	3
2	4 5

1 Buorm, Akershus. © Foto: Ove Bergesen
 2 Under vann i et skogstjern, Oslo. © Foto: Bjørn Rørslett
 3 Bred blålibelle, Østfold. © Foto: Ove Bergesen
 4 Froskeidyll, Hedmark. © Foto: Øyvind Antonsen
 5 Storsalamander hann, Østfold. © Foto: Ove Bergesen

Rennende vann

Norge har en fantastisk vassdragsnatur. Vassdrag er biologiske oaser i landskapet. De er leveområder og matfat for en rekke arter, og fungerer også som spredningskorridorer og vandringsveier. Ofte er det et rikt insektliv i og i tilknytning til vassdrag. Derfor fins det også en rekke insektspisende arter, for eksempel rovinsekter, fisk, flaggermus og fugler her. Bekker eller sakteflytende elver er ikke bare et viktig levested og matfat: Også kantsonene er viktige for mange arter, enten det er som levested, hekkeplass eller skjulested.

Et eksempel på en truet art som lever i rennende vann er elvemuslingen. Den har fått en egen handlingsplan og er også foreslått som prioritert art etter naturmangfoldloven. Norge har et spesielt ansvar for å ta var på elvemusling fordi vi har flest forekomster i Europa. Den truede billen elvesandjeger lever på sand og siltflater langs elvebredder. Også den er foreslått som prioritert art.

1	5
2	3
4	6

- 1 Fossefall, Akershus. © Foto: Baard Næss
- 2 Laks, Sogn og Fjordane. © Foto: Steinar Myhr
- 3 Ål, Rogaland. © Foto: Roy Mangernesnes
- 4 Elvemusling, Finnmark. © Foto: Ove Bergersen
- 5 Vintererle, Telemark. © Foto: Leif Rustand
- 6 Blå båndvannymfe, Østfold. © Foto: Ove Bergesen

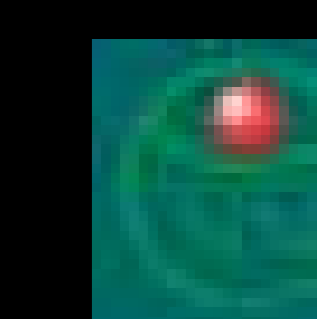
Elvedeltaer

Elvedeltaer er vakre og viktige elementer i landskapet med særlig rikt mangfold og høy biologisk produksjon. Deltaer er våtmarker og gruntområder i tilknytning til større elvemunninger. De inneholder flere verdifulle naturtyper som mudderbanker, rik sumpskog, evjer, bukter og viker. Disse trues av flomdempende tiltak og regulering, samt av fysiske inngrep i elveløp. De mest artsrike naturtypene som fuktenger og mudderbanker, er avhengige av beite eller slått, og trues i dag av gjengroing.

En rekke plante- og dyrearter er avhengige av deltaer. Ikke minst er deltaområder svært viktige beite- og rasteområder for trekkende fugl. I høyereliggende områder og ved en del innsjøer er de også viktige hekkeområder for mange fugler.

1	3	5
	4	
2	6	7

- 1 Istervier, Akershus. © Foto: Magnus Reneflot
- 2 Polarsnipper, Nordland. © Foto: Pål Hermansen
- 3 Blodrød høstlibelle, Akershus. © Foto: Ove Bergersen
- 4 Bever, Telemark. © Foto: Orsolya Haarberg
- 5 Delta i nordre Øyeren, Akershus. © Foto: Øystein Søbye
- 6 Pibblad i våtmark, Akershus. © Foto: Bjørn Rørslett
- 7 Knekkand hann, Rogaland. © Foto: Roy Mangersnes

Strandeng

På strandenger finner vi gras og urter som tåler saltpåvirkning fra sjøvann. Strandenger vokser på strender med løsmasse. Mange strandenger ble tidligere beitet eller slått. Strandenger forekommer mer eller mindre langs hele kysten, men trues fordi de ikke blir brukt til beite eller slått eller fordi de blir dyrka opp eller nedbygd.

Naturtypen har stor betydning som hekke- og rasteplass for flere fuglearter, og åpne strandenger er blant de mest artsrike plantesamfunnene i kyststrøk. Strandengene har også et rikt insektliv. Flere sjeldne plante- og dyrearter som tidligere var vanlig i kulturlandskapet, er nå tilknyttet strandengene.

1	5	7
2	3	6
	4	

1 Rik strandeng, Sogn og Fjordane. © Foto: Jan Rabben
 2 Svalstjert, Østfold. © Foto: Ove Bergersen
 3 Tusengylden, Østfold. © Foto: Bjørn Rørslett
 4 Svarthalespove, Rogaland. © Foto: Roy Mangersnes
 5 Lakrismjeltblåvinge, Akershus. © Foto: Ove Bergersen
 6 Ormetunge, Østfold. © Foto: Bjørn Rørslett
 7 Karminspinner, Vestfold. © Foto: Ove Bergersen

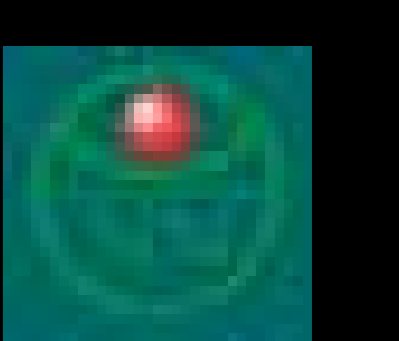

Kystlynghei

Disse vakre purpurklede heiene langs kysten er beitemark som er dominert av røsslyng og er dannet på grunn av menneskelig bruk gjennom tusenvis av år. Heiene ble beitet og brent slik at nye og mer næringsrike røsslyngplanter skulle vokse opp igjen, og slik holde skogen unna. Tidligere spredte kystlyngheiene seg fra Portugal i sør til Lofoten i nord, men de har gått sterkt tilbake på grunn av opphør av tradisjonell drift, nitrogenforurensing og nedbygging. I Norge er kystlynghei utbredt langs kysten i et belte fra Vest-Agder til Lofoten i Nordland.

Kystlyngheiene er stort sett næringsfattige, men rommer mange arter. I dette kystlandskapet hekker blant annet vår største uglearter hubroen. Den er også truet og har fått sin egen handlingsplan. Heiene har også en rik forekomst av andre fuglearter. Også en rekke sjeldne planter finnes her. De er generelt tilpasset næringsfattige områder.

1	5	
2	6	
3	4	7
- 1 Havørner, Nord-Trøndelag. © Foto: Tom Schandy
  - 2 Røsslyng, Rogaland. © Foto: Jan Rabben
  - 3 Klokkesøte, Rogaland. © Foto: Roy Mangersnes
  - 4 Lyngbrenning, Hordaland. © Foto: Roy Mangersnes
  - 5 Hubrosilhuett, Nord-Trøndelag. © Foto: Stian Holmen
  - 6 Purpurlyng, Rogaland. © Foto: Roy Mangersnes
  - 7 Hubro, Nordland. © Foto: Kai Jensen

Strender

Strender er ikke bare fine for badegjester på en varm sommerdag. De er også viktige leveområder for mange andre arter. Strendene varierer mye etter hvor grov sanden er, og hvor påvirket de er av vind og fuktighet. Sanddyner formes der sanden er finkornet og lar seg lett flytte og forandre av vær og vind. De klassiske høydynene er sjeldne i Norge og finnes stort sett på Lista, Jæren og noen steder i Nord-Norge. Dynelandskapet er en variert naturtype med både tørre områder med få arter og fuktigere områder dekket av eng.

På sandstrender vokser det gjerne ettårige plantearter ytterst og flerårige gras og urter på indre deler av stranden. Flere sjeldne planter og insekter er avhengig av strender, f.eks. gresshopper, sandbier og gravevepser. Strender er også viktig hekkeplass for mange fuglearter.

1	2	1 Sanddyner, Vest-Agder. © Foto: Bård Løken
	3	2 Myrsnipper, Rogaland. © Foto: Roy Mangersnes
	4	3 "Sandtrær", Sogn og Fjordane. © Foto: Magnus Reneflot
	5	4 Håvstrand, Nordland. © Foto: Steinar Myhr
		5 Strandtorn, Telemark. © Foto: Bjørn Rørslett
		6 Monster i sand, Finnmark. © Foto: Orsolya Haarberg

Svaberg og holmer

Naturmangfold er ikke bare mangfold av arter, men også mangfold av landskaper og geologiske forekomster. Norges kystlinje strekker seg over hele 83 281 kilometer, og er med sine mange holmer, skjær og fjorder en av de desidert lengste kystlinjene i verden. Kysten er et produktivt område, med et rikt plante- og dyreliv. Det er også rikt på landskapsformer og geologi. Kysten er ikke minst viktig som rekreasjonsområde for mange mennesker. Fordi 80 prosent av befolkningen i Norge bor mindre enn 10 km fra sjøen, er plante- og dyrelivet på våre svaberg og holmer under et stort press.

For artene i sjøen medfører et varmere og surere hav, et stort press på ressursene i havet og økt menneskelig aktivitet negativ påvirkning. Flere marine arter vurderes som nær truet. Det gjelder for eksempel sukkertare, hummer, kveite og havert. Steinkobben er truet.

1		5
2	4	
3		

- 1 Sildemåke, Nord-Trøndelag, © Foto: Stian Holmen
- 2 Havert, Rogaland, © Foto: Roy Mangernesnes
- 3 Rød lagune, Sogn og Fjordane, © Foto: Magnus Reneflot
- 4 Skiferstrand, Finnmark, © Foto: Bård Løken
- 5 Rur på svaberg, Aust-Agder, © Foto: Bjørn Rørslett

Fuglefjell

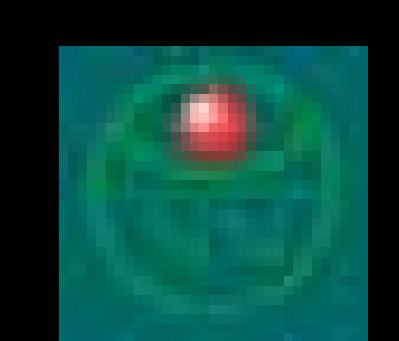
De som har opplevd et fuglefjell, glemmer ikke det yrende livet og all lyden fra tusenvis av skrikende fugl som kjemper for neste generasjons overlevelse. Fuglefjell er høyreiste klipper ved kysten med en stor tetthet av hekkende sjøfugl. Slike fjell finnes spredt langs kysten. Runde utenfor Møre og Romsdal regnes gjerne som det sørligste av de store fuglefjellene. I fuglefjellene hekker alkefugler som lunde, alke, teist, lomvi og polarlomvi – alle staselige fugler kledd i kjole og hvitt. I tillegg hekker også den vesle alkekongen på Svalbard. Også skarver, havhest, og en mengde måkefugler hekker i disse klippene.

Lundebestanden har gått tilbake de senere årene, noe som skyldes mindre mat i havet, særlig av sild, tobis og lodde. Klimaendringer har også spilt en viktig rolle. Lomvibestanden har gått kraftig tilbake, og står i fare for å forsvinne fra mange fuglefjell langs kysten vår. Også krykkjebestanden har gått tilbake i hele Nord-Atlanteren. Både lomvi, teist, lunde og krykkje er truet.

1	5	
2	3	4

- 1 Kveld i fuglefjell, Møre og Romsdal. © Foto: Øyvind Antonsen
- 2 Lundefugl, Nordland. © Foto: Erlend Haarberg
- 3 Krykkje, Finnmark. © Foto: Roy Mangersnes
- 4 Lomvi, Finnmark. © Foto: Roy Mangersnes
- 5 Fuglefjell, Finnmark. © Foto: Ingebjørg Fyrileiv Guldvik

Hundremeterskogen

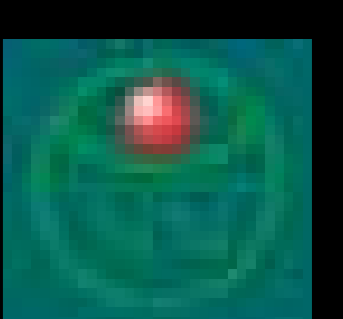
Hundremeterskogen er den skogkrullen som ligger like bak boligblokka eller rekkehusene, mellom veiene og jordene, de små teigene med vilter og uflidd natur som alle ser, men som ingen egentlig bryr seg om. Det er den naturen som vi voksne haster gjennom til eller fra våre mange gjøremål, der vi lufter hunden eller jogger forbi.

For barna, derimot, er hundremeterskogen et stort og forbløffende univers av spennende lyder, kravlende kryp, grønne himmelsenger og mystiske eventyr. Barna er ikke blaserte og forutinntatte; de ser, opplever og lever seg inn i det enorme skattkammeret som ligger rett foran dem. De klatrer trærne til topps og graver seg ned i jord og gjørme med brede render av møkk under neglene. For dem er den selve livsnerven, en forbindelseslinje mellom det urbane og naturen, mellom betongen og livet.

1	5
2	3 4

- 1 Rådyr nær foringsplass, Sør-Trøndelag. © Foto: Steve Halsetrønning
- 2 Blåveis under forårsløv, Akershus. © Foto: Magnus Reneflot
- 3 Grønnfinker, Telemark. © Foto: Lei Rustand
- 4 Ekorn, Sør-Trøndelag. © Foto: Orsøya Haarberg
- 5 Hvitveisskogen, Vestfold. © Foto: Kai Jensen

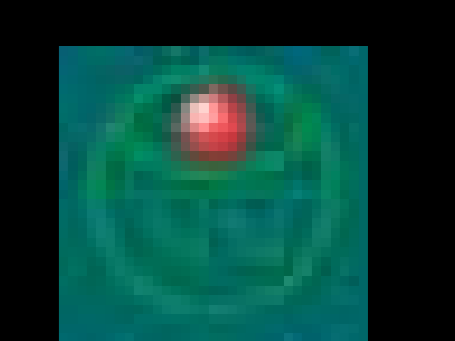

Mennesket i naturen

Mennesket er en underlig skapning. Selv om det innerst inne i vårt arvestoff ligger koder for slimåler, frosker, mus og ugler, liker vi i dag å opptre som om vi er sprunget ut av en helt annen virkelighet. Vi tror vi står utenfor naturen og bare kan betrakte den som en pen kulisse rundt vår egen menneskeskapte verden. Det er på tide å innse at mennesket også er et pattedyr som gjennom evolusjonen bare har fått et litt mer sofistikert utstyr enn våre slektninger. Vi har overbelastet Moder Jord med bruken av klodens mange produktive miljøer. Nå må vi ta et skritt tilbake for å sikre livsmiljøet for oss og våre medpassasjerer. Målet må være at de sporene vi setter etter oss ikke fortsetter å ødelegge for de neste generasjoner.

1	4
2	3 5

- 1 Frihet, Oppland, © Foto: Ivar Bjordalsbakke
- 2 Langs Glomma, Akershus, © Foto: Øystein Søbye
- 3 Gledde, Sogn og Fjordane, © Foto: Magnus Reneflot
- 4 Spor, Nordland, © Foto: Erlend Haarberg
- 5 Sidensvans, Oslo, © Foto: Pål Hermansen

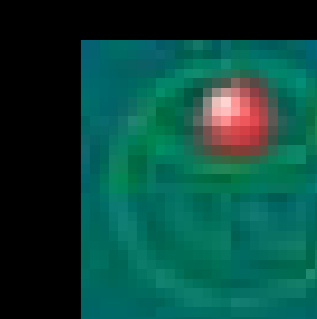

Urban natur

Gjennom det aller meste av menneskets eksistens har vi levd i og med naturen. Menneskets påvirkning på naturen har blitt mye sterkere med årene, og i dag er bylandskapet en utbredt og viktig biotop. Mange tror at en verden preget av asfalt og betong ikke gir særlig rom for ville planter og dyr. Noen meget tilpasningsdyktige arter har likevel fortrenget frykten for de tobeinte. De skjønner at menneskeskapt miljø kan bety at de slipper slitsomme jaktekspedisjoner og stadig frykt for rovdyr. I menneskets domene er det god servering og kort vei til glimrende skjulesteder. Firbeinte og bevingede skapninger etablerer seg permanent på skyskrapere, under broer og i alskens hulrom.

1	3	4
2	5	
	6	

1 Stensparken, Oslo. © Foto: Svein Grønvold
 2 Pinnsvin, Rogaland. © Foto: Roy Mangersnes
 3 Vandrefalk, Oslo. © Foto: Ketil Knudsen
 4 Dvergflaggermus, Buskerud. © Foto: Magnus Reneflot/Bjørn Rørslett
 5 Linerle, Rogaland. © Foto: Steinar Myhr
 6 Lovetann, Oslo. © Foto: Bjørn Rørslett

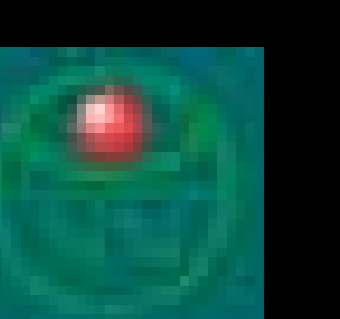
Bynær natur

Stadig flere mennesker i verden lever i superurbane landskaper, og mange har knapt nok sett urørt natur. I en slik sammenheng er Norge heldig stilt, men vi skal likevel ikke ta naturen som en selvfølge og tro at det er masse villmark over alt. Også hos oss blir naturen i bynære områder fragmentert av utbygging og naturmangfoldet redusert. Derfor er det av stor betydning at vi beskytter naturområder nær de store byene mot urbanisering.

Rett sør for Oslo ligger Svartskog, en frodig oase med en variert grønn palett. Her møtes en kalkrik kystlinje med et forrevet landskap og skaper en frodig bar- og løvskog mellom rikt åkerland. Det er en perfekt oppskrift for naturmangfold.

1	4	6	1 Elgokse. © Foto: Torbjørn Martinsen
2		7	2 Rådyr. © Foto: Baard Næss
3	5		3 Kjernebiter. © Foto: Baard Næss
			4 Gaupe. © Foto: Baard Næss
			5 Hønehauk. © Foto: Torbjørn Martinsen
			6 Rødrev. © Foto: Baard Næss
			7 Steinkobbeunge. © Foto: Torbjørn Martinsen

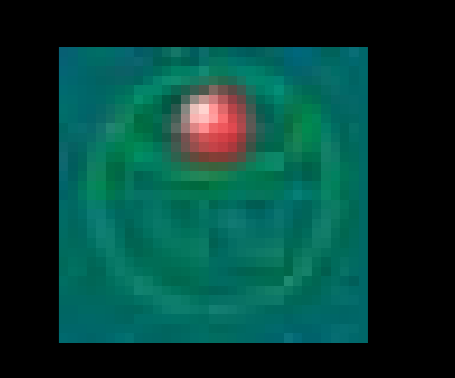
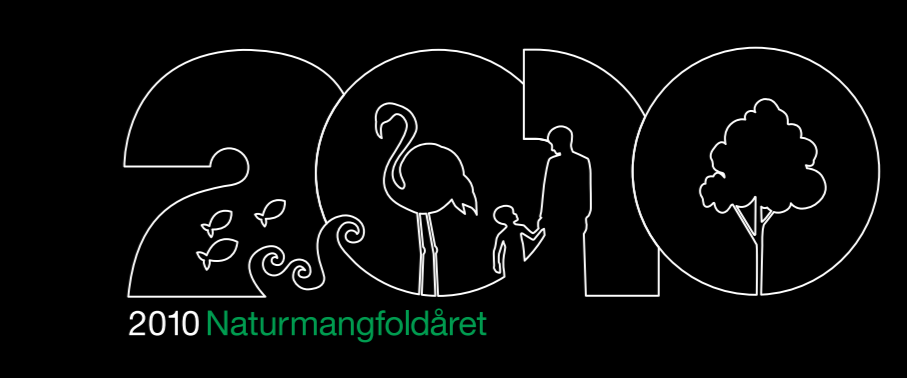

Fotografisk mangfold - elg

1	4	6
2		
3	5	7

- 1 Elg, Finnmark. © Foto: Erlend Haarberg
- 2 Elger i snø, Buskerud. © Foto: Tom Schandy
- 3 Elg i solnedgang, Nord-Trøndelag. © Foto: Stian Holmen
- 4 Elgskjelett, Hedmark. © Foto: Øyvind Antonsen
- 5 "Elgdass", Hedmark. © Foto: Øyvind Antonsen
- 6 "Epletty", Akershus. © Foto: Svein Holo
- 7 Elgfotograf, Telemark. © Foto: Pål Hermansen

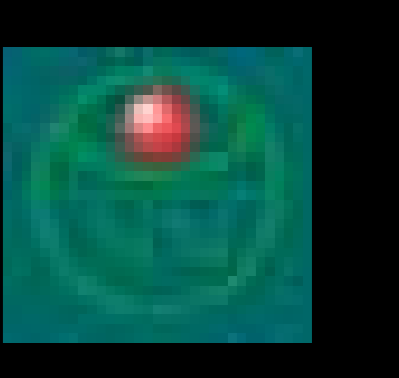

Fotografisk mangfold - farger

1	3
2	4 5

- 1 © Foto: Jørn Areklett Omre
- 2 © Foto: Jørn Areklett Omre
- 3 © Foto: Pål Hermansen
- 4 © Foto: Birger Areklett
- 5 © Foto: Torbjørn Martinsen

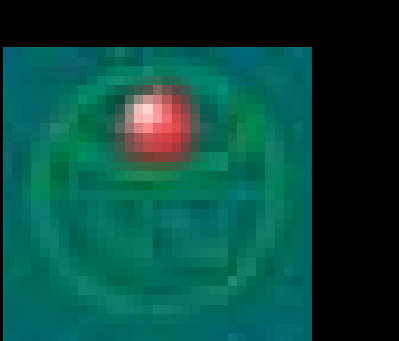

Fotografisk mangfold - lys

1	3	4	5
2		6	

- 1 © Foto: Magnus Reneflot
- 2 © Foto: Orsolya Haarberg
- 3 © Foto: Bård Løken
- 4 © Foto: Bård Løken
- 5 © Foto: Steve Halsetrønning
- 6 © Foto: Torbjørn Martinsen

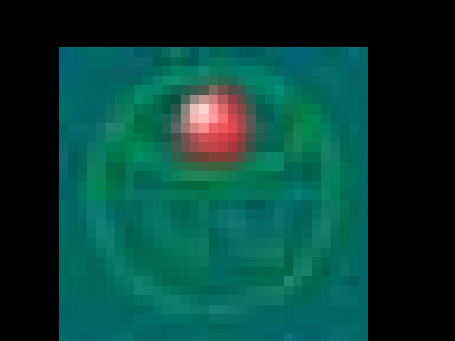

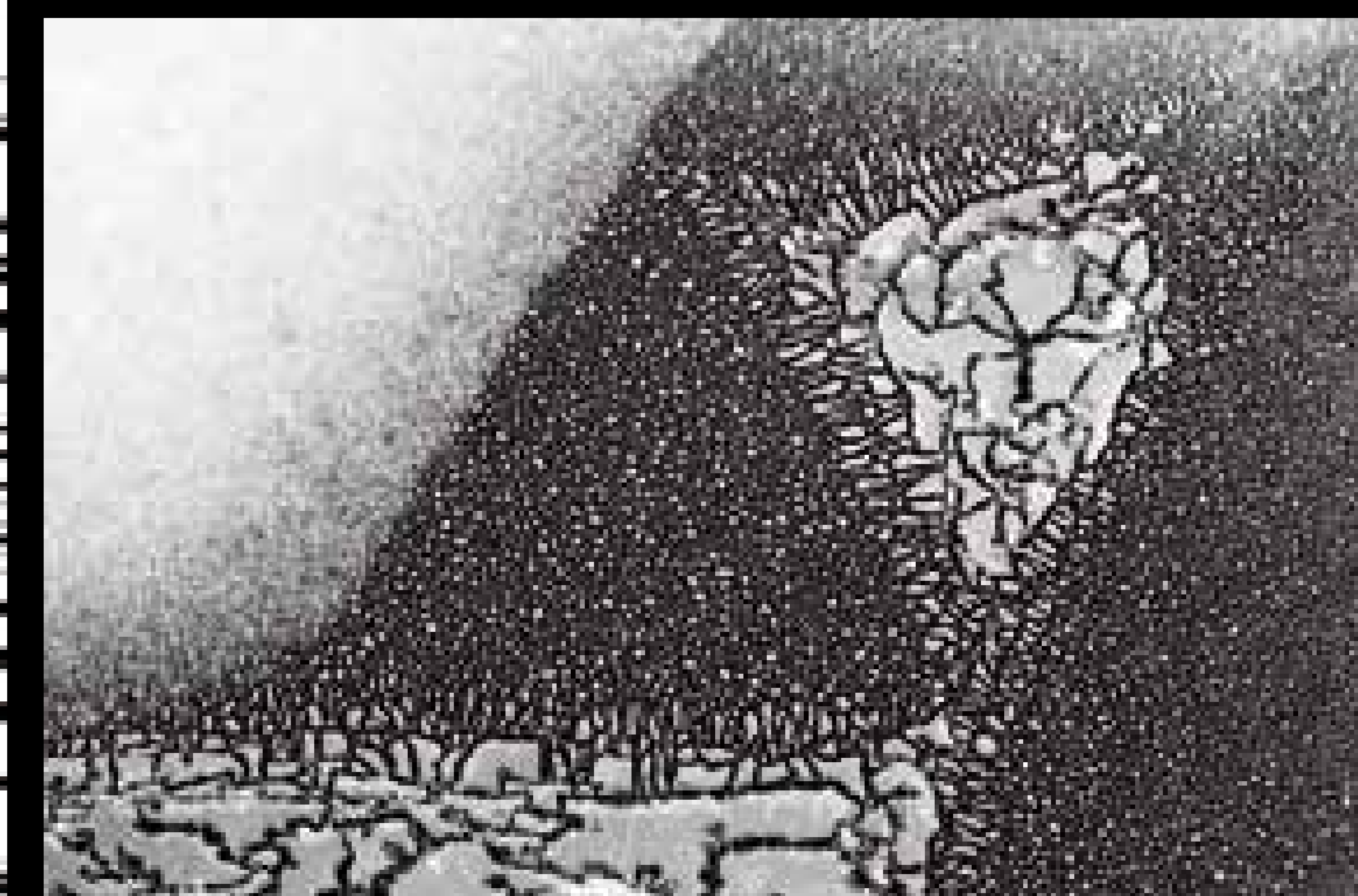
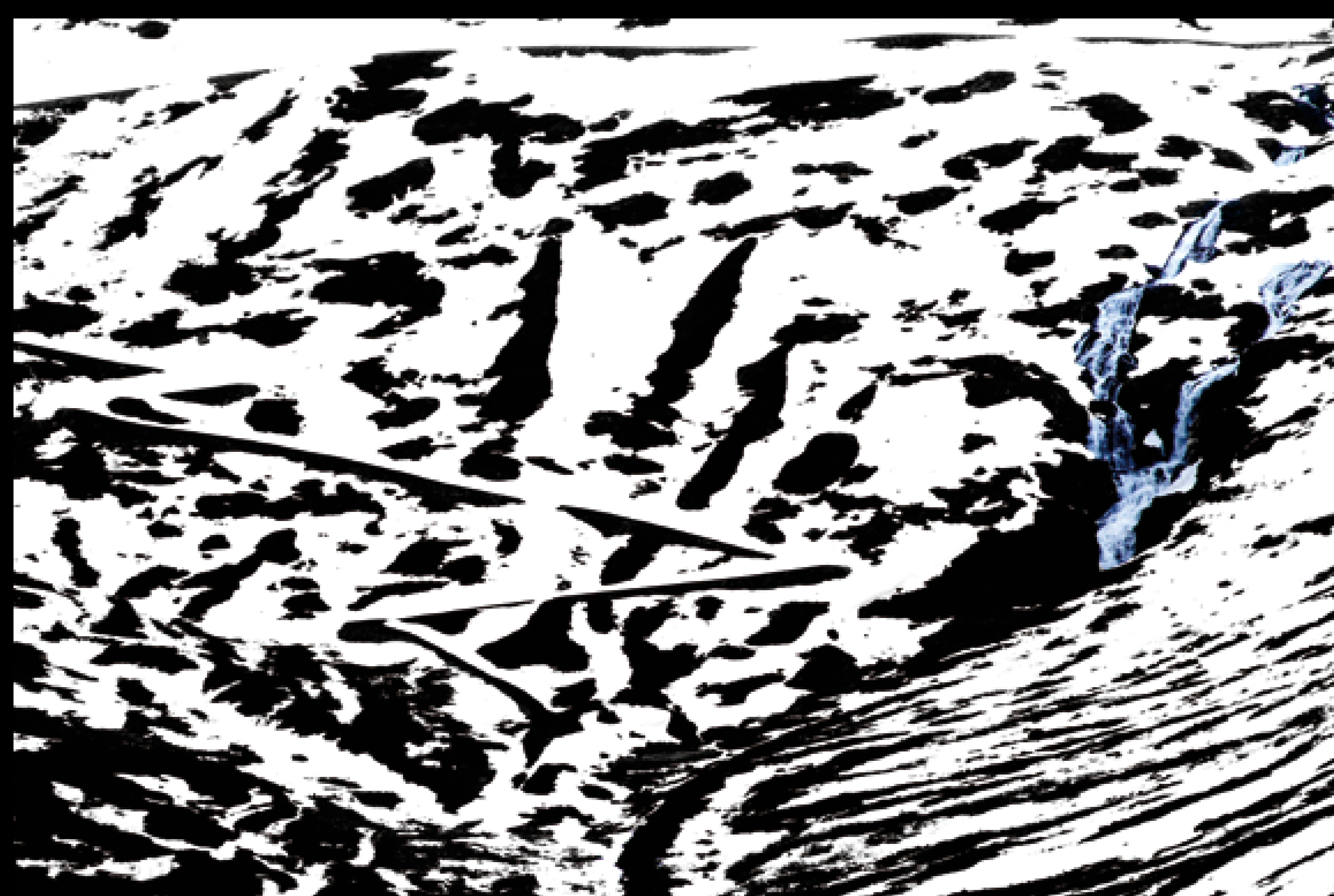

Fotografisk mangfold - natur under press

1	5		
2	3	4	6

- 1 © Foto: Pål Hermansen
- 2 © Foto: Arne Nævra
- 3 © Foto: Arne Nævra
- 4 © Foto: Roy Mangersnes
- 5 © Foto: Dag Røttereng
- 6 © Foto: Kai Jensen

Fotografisk mangfold - utsnitt

1	3	6
		7
2	4	
	5	

- 1 © Foto: Pål Hermansen
- 2 © Foto: Magnus Reneflot
- 3 © Foto: Kai-Wilhelm Nessler
- 4 © Foto: Øystein Sobye
- 5 © Foto: Asle Hjelldrekk
- 6 © Foto: Kai-Wilhelm Nessler
- 7 © Foto: Magnus Reneflot

